

TRANSILVĂNENCELE ȘI RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ

MARIA CRISTINA PLOSCĂ

Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva
cristinaplosca@yahoo.com

Cuvinte cheie: criza orientală în Balcani, revista Familia, Telegraful Român, voluntari ardeleni, comitete de femei, colecte, bani, alimente, medicamente

Keywords: Oriental crisis, Familia magazine, Telegraful Român, Transylvanian volunteers, Women's committee, fund raisers, money, food, medicines

Articolul de față are ca scop evidențierea rolului pe care l-a avut populația română din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, în sprijinirea armatei române în timpul Războiului de Independență. În difuzarea apelurilor către comitete, un rol important l-au avut periodicele ca „Familia” ori „Telegraful Român”. Însă sprijinul ardelenilor a constat și în voluntarii ardeleni, care au luptat în armata română. Comitetele de femei organizate în toate comitatele după apelurile difuzate în presă s-au implicat în organizarea colectelor de bani, medicamente și alimente.

A doua jumătate a secolului al XIX-lea adusese mari schimbări pe eșichierul politic al Europei. Înfrângerea Franței, a lăsat calea deschisă imperiului german de a-și alege alianțele. Astfel pentru a împiedica o alianță franco-austro-ungară, Bismark a arătat că imperiul german, caută o reconciliere cu Viena, neavând nici o pretenție teritorială, acordând șansa imperiului austro-ungar de a-și concentra politica sa externă spre Balcani, urmărindu-se de fapt stoparea încercării slavilor de sud dar și a românilor, de a se constitui în state naționale independente, ceea ce ar fi exercitat o atracție sporită pentru ceilalți aflați sub asuprirea națională. În iulie 1875 a început răscoala din Herțegovina împotriva turcilor, urmași fiind de cei din Bosnia. Astfel s-a redeschis criza orientală, Austro-Ungaria urmărind evenimentele cu atenție, era pregătită ca în cazul înfrângerii Turciei, să-și asume rolul jucat de aceasta în suzeranitatea asupra popoarelor din sud-estul Europei, interesul fiind datorat temerilor apărute din posibilitatea unirii celor două provincii fie cu Muntenegru, fie cu Serbia, ceea ce ar fi dus la un stat puternic care pune în pericol existența ei. Austro-Ungaria avea nevoie să-și apere posesiunile din Dalmația, acest deziderat putând fi obținut prin aducerea Bosniei și Herțegovina în sfera ei de influență. Evenimentele din Balcani au generat însă agitație puternică în rândul slavilor din imperiu. Românii din Imperiu au reacționat favorabil luptei pentru eliberare a slavilor din Balcani conștienți că acest precedent va fi benefic în procesul de câștigare a independenței României și, implicit, o schimbare a sortii lor¹.

Răscoala declanșată în Balcani și implicit sprijinul acordat de Rusia, crease în Transilvania, credința că România, cu ajutorul Rusiei se va uni cu Transilvania. Credința aceasta se baza pe evoluția politică din zonă, astfel în 1876, Serbia și Muntenegru puseseră mâna pe arme, iar în Bulgaria începuse răscoala. Datorită acestor

¹ Maior 1977, p. 9.

factori autoritățile austro-ungare au început să se teamă de turnura pe care ar putea-o lua evenimentele din Balcani. Legăturile dintre Transilvania și România, deveniseră tot mai strânse, școlile primeau ajutoare materiale, presa ajutoare bănești, studenții primeau burse pentru studii.

Ordinul ministrului de interne din 1 iulie 1876 stă mărturie a atitudinii, pe care trebuia să o aibă populația din Transilvania, față de răsculații bosnieci și herțegovineni, dar și față de perspectiva angajării României într-un conflict cu Imperiul otoman, implicit la același gen de acțiuni printre românii din Transilvania. Prefecții din Transilvania au aplicat acest ordin, căutând să prevină acest gen de acțiuni de solidarizare. Ca măsuri de prevenire se evidențiau: supravegherea „agitatorilor” români dar și a legăturilor pe care le întrețineau, întocmirea de liste cu toți cei bănuți de sentimente potrivnice ideii de stat maghiar, urmărirea mișcărilor de natură politică și culturală românești, pentru aflarea scopului lor. A început supravegherea mișcării naționale românești și a legăturilor cu România și Bucovina².

Autoritățile guvernamentale de la Budapesta, temându-se de manifestările ideii de unitate națională, au determinat intervenția guvernului către mitropoliții și episcopii români, folosindu-se de autoritatea acestora asupra țăranilor, scopul fiind prevenirea acțiunilor de amploare. Mitropolitul Miron Romanul a trimis la începutul lui 1877 o epistolă tuturor protopopiatelor, prin care preoții erau îndemnați să calmeze țăranii, combătând „faimile” ce se răspândeau în Transilvania. Circulara mitropolitului sibian, arăta starea de spirit a populației românești, motiv pentru care Miron Romanul îndemna la liniște și „credință” față de dinastie. Mitropolitul atrăgea atenția asupra celor care răspândeau zvonuri, care puteau da naștere unor tulburări, „prin grai viu ori prin ziare seamănă între popoare sămânța împărecherei”- aici este clar că el se referă la ideea unității naționale. Reacțiile la această circulară au apărut, cea mai cunoscută fiind replica intelectualității brașovene din oraș, ei combătând cu vehemență înaltul ierarh, susținând că disensiunile dintre naționalități și guvernele austro-ungare există, ele putând fi eliminate printr-o schimbare a politicii oficiale³.

Un rol important în crearea și întreținerea stării de spirit a avut presa românească, prin articolele apărute între 1875-1876 care lăsausă se înțeleagă că „emanciparea popoarelor din Orient este începutul emancipării popoarelor din monarhia habsburgică”. Promotarea mișcării de solidaritate cu sârbii a fost banca „Albina”, Vincențiu Babeș având relații de colaborare cu liderii mișcării naționale sârbe. Liderii mișcării naționale sârbe susțineau ideea unei confederații balcanice, modelul fiind Elveția. Din această confederație ar fi făcut parte după dizolvarea Austro-Ungariei, România, Banatul, Bucovina, Transilvania, dar și Bulgaria și Serbia, rezistând împotriva tendințelor expansioniste ale marilor imperii. Colaborarea lui Vincențiu Babeș era cunoscută și poliției ungare, rapoartele acesteia prezentându-l ca un principal coautor al victoriilor în alegeri ale lui Polit și Miletici, lideri ai mișcării naționale sârbe. Babeș a continuat să publice articole în care lupta românilor era identificată cu cea a sârbilor. Ideile acestea revoluționare l-au costat un proces de presă intentat de autorități în 1876⁴.

Această stare de spirit din timpul răzcoalelor din Imperiul otoman, ne prefigura evenimentele care se vor derula în timpul Războiului de Independență. Ca și în perioada premergătoare Unirii Principatelor, dar cu mai multă îndrăzneală, ziarele și revistele transilvănene au susținut din primul moment cauza independenței și a războiului,

² Maior 1977, p. 13.

³ Maior 1977, p. 14.

⁴ Maior 1977, p. 16.

urmărind desfășurarea evenimentelor, dar mai ales așteptarea consecințelor lor pentru toți românii din regat dar și din afara granițelor acestuia.

Primăvara anului 1877 a adus agravarea raporturilor ruso-turce, fiind limpede că în scurt timp războiul va izbucni în Balcani. Toate ziarele românești din Transilvania sunt conectate la acest eveniment de politică externă, astfel știrile din Balcani și România ca situația armatei române se aflau pe prima pagină. Dintre ziarele și revistele transilvănene remarcăm, după încetarea apariției *Albinei*, *Orientul latin*, *Federațiunea*, *Gazeta Transilvaniei*, *Familiei* și *Telegraful Român*, care au informat, cu multă acuratețe cititorii asupra evenimentelor din Balcani.

La 21 aprilie/3mai 1877, *Telegraful Român* a publicat textul convenției româno-ruse semnate de Mihail Kogălniceanu și baronul Stuart în data de 4/16 aprilie, dar și manifestul marelui duce Nicolae adresat poporului român la intrarea trupelor rusești pe teritoriul României. Textul convenției fusese publicat în aceeași zi și de către *Gazeta Transilvaniei*, iar revista *Familia* publica un comentariu la această convenție, subliniind că „împăratul Rusiei s-a obligat a menține și face să se respecte toate drepturile politice ale statului român, și de a menține și apăra integritatea actuală a României”⁵.

Însă proclamarea independenței de stat a României s-a bucurat de o primire entuziastă în mijlocul românilor din monarhia austro-ungară, fiind comentate dezbaterile din parlamentul României. Corespondentul *Familiei* scria: „Sute de oameni aleargă cu inimile palpitând spre dealul Mitropoliei ca să fie de față la săvârșirea unui fapt dorit de secole: independența absolută a României”... „Seara la ora 8 orașul întreg fiind iluminat încât se părea că întreaga capitală e în flăcări, studenții universității, în număr foarte mare, însoțiți de sute de cetățeni cu stindardul universității, cu torțele aprinse cu muzică militară, au făcut o impresionantă manifestație la statuia lui Mihai Viteazul și la palatul domnitorului”⁶.

Aceeași revistă anunța la 26 iunie/8 iulie, cu mândrie, desființarea tributului secular către Sublima Poartă: „Suma de 914000 lei ce România a plătit până acum ca dare Porții, s-a șters din bugetul țării! Pe anul curent această sumă se va adăuga la cheltuielile armatei”⁷.

Momentul efectiv al intrării României în război a fost la 16/28 iulie 1877, când la solicitarea marelui duce Nicolae, generalul armatei ruse, primele regimente românești au trecut Dunărea pentru a participa la luptele de la Nicopole. Însă grosul armatei române a trecut Dunărea în a doua jumătate a lunii august, la solicitarea stăruitoare a marelui duce Nicolae prin telegrama sa de la 19/31 iulie. Vestea a fost anunțată în Transilvania prin *Telegraful Român*, care reproducea după ziarele din București ordinul de zi al domnitorului dar și prin comentariul entuziast al lui Iosif Vulcan în *Familia*⁸. În rubricile permanente din *Gazeta Transilvaniei*, *Telegraful Român*, *Familia*, operațiunile militare au fost urmărite, fiind acordată o atenție importantă ecourilor din presa străină, despre contribuția și vitejia armatei române.

Guvernul român, prin intermediul ambadorului de la Viena a încercat să obțină aprobarea lui Franz Josef de a permite angajarea în armata română a doi generali din armata austro-ungară de origine română. Era vorba de generalii Traian Doda și Guran, acesta din urmă, în acea perioadă, directorul Școlii militare din Viena. A mai existat o tentativă de a-l recruta pe colonelul David Urs de Margina, însă acesta deși era

⁵ Netea 1976, p. 153.

⁶ Netea 1976, p. 154.

⁷ *Familia* 1877a, p. 311.

⁸ Netea 1976, p. 155.

pensionar a fost convins de autorități către autorități să renunțe. Cu toate că demersurile oficiale pentru recrutarea ofițerilor superiori nu a avut nici un rezultat, transilvănenii au recurs la alte mijloace, printre care s-a remarcat trecerea clandestină a frontierei, fără aprobarea autorităților⁹. Însă numărul transilvănenilor care au participat la războiul pentru independență este ridicat, fie că erau stabiliți în România, fie că au trecut clandestin frontiera. Dintre aceștia îi remarcăm pe căpitanul Constantin Șaguna, nepot al mitropolitului Șaguna, căpitanul Moise Grozea, Manole Burbea, Ioan Niculescu, Augustin Paul, Virgil Popescu, profesorul Nicolae Tipei, Nicolae R. Danielescu din Hațeg, Nicolae Butaș, Adam Hențiescu care a participat animat de aceleași idealuri și la Primul Război Mondial, dar și mulți alții din toate regiunile Transilvaniei. Remarcăm prezența printre cei care au trecut granița a făgărășenilor care „au dezertat în România în ultimele zile circa 50 de tineri, mai ales rezerviști de honvezi”¹⁰. Foarte mulți medici și farmaciști au participat la război – exemplu Nicolae Grancea din Făgăraș, subchirurg la trupă, a luat parte la asaltul Griviței, fiind decorat cu „Virtutea Militară” și „Steaua României”¹¹. Numărul acestora varia între 12 și 15 și au lucrat sub conducerea lui Carol Davila.

A început și o campanie a transilvănenilor de a se organiza în comitete de femei sau bărbați care colectau bani, alimente și medicamente pentru armată. Inițiativa venise de la Iași, întinzându-se și în Transilvania. Aici presa a avut rol major în popularizarea inițiativelor din România. *Telegraful Român* a publicat în 17 mai 1877 un proces verbal „despre constituirea unui comitet de doamne sibiene, care va strânge ofrande pentru ostașii români răniți și pentru văduvele și orfanii războiului”¹². Din acest comitet făceau parte Iudita Măcelariu - președintă, Maria Hannia - vicepreședintă (soția directorului Seminarului Andreian, Ioan Hannia), Agnes Popa - casiera. Secretare erau Caliope Boiu (soția lui Zaharia Boiu) și Maria Cosma (soția lui Partenie Cosma). Din comitet mai făceau parte: Ioana Bădilă, Eleftera Cristea, Maria Cunțanu, Sabina Brote, Ana Hodoșiu, Ana Moga, Hermina Pecurariu.

Inimoasele membre ale comitetului erau soții ale personalităților implicate în lupta națională:

Ana Hodoș (1837-1905) era soția academicianului Iosif Hodoș dar și mama lui Nerva, Enea și Alexandru Hodoș. Era născută Balint fiind fiica revoluționarului pașoptist Simion Balint¹³.

Caliope Boiu (1840-1933), soția profesorului Zaharia Boiu, era născută în familia negustorului grec Damianos, refugiat ca participant al mișcării eteriste în Sighișoara. Prin soțul ei Zaharia a cunoscut bărbați politici transilvăneni dar și pe soțiile acestora cu care a activat în diverse comitete. A strâns ofrande ca persoană particulară, prin înființarea unui atelier de preparat scame dar și prin colectele de bani. A mai fost membră a „Reuniunii de Muzică din Sibiu”, înființată în 1878¹⁴.

Sabina Brote (1856-1914) era soția memorandistului Eugen Brote, și membră a „Reuniunii de Muzică din Sibiu”¹⁵.

Maria Cosma, viitoarea președintă a Reuniunii femeilor din Sibiu era soția lui Partenie Cosma, directorul Băncii Albina.

⁹ Maior 1977, p. 32.

¹⁰ Maior 1977, p. 37.

¹¹ Bologa 1941, p. 390.

¹² Bologa 1941, p. 392.

¹³ Oprișiu, Mariș 1996, p. 29.

¹⁴ Oprișiu, Mariș 1996, p. 84.

¹⁵ Oprișiu, Mariș 1996, p. 101.

Președinta comitetului Iudita Măcelariu a publicat un apel:

„În urma conflagrațiunii din Orientul Europei, conflagrațiune ce are să atingă și a atins pe frații noștri și surorile noastre din România, noi conduse de simțul inimei noastre și inspirate de instinctul sublim al umanității, nu putem sta indiferente la ceea ce frații și surorile noastre vor avea de îndurat în această dramă ce se prepară.

Am format un cabinet.

Să ne întrunim cu toatele întru a aduce sacrificii pentru scump sângele nostru.

Învităm pe toate românele surori ale noastre, să binevoiască a-și aduce fiecare obolul sau oferte: bani, scame, fîșii de pânză, flanel, tifon.

Fălia de pânză să aibă lățime de 6-12 cm, lungime 4-14 coți.

Fîșia de flanel: flanele fine și nouă.

Fâșia de tifon: Fâșia de tifon nou, lungime 8 coți, lățime 6-12 m.

Triangule din pânză nouă sau veche.

Comprese, scamă, cearceafuri”¹⁶.

Au existat multe îndemnuri pentru înființarea de comitete, evidențiindu-se cea a lui Barițiu numită „Epistolă respectuoasă către femeile noastre”, descriind patriotismul românilor din România a explicat importanța acțiunilor de solidaritate cu aceștia. Alte apeluri către românii din comitatele Arad și Bihor au fost publicate de revista *Biserica și școala* din Arad. Se intitula: „O adresă filantropică către femeile române” și „Aviz filantropic către domnii și cărturarii români”¹⁷.

Brașovenii au înființat și ei un comitet, condus de Diamandi Manole. Iată ce scria în acest manifest: „În vecinătatea noastră flagelul umanității și al civilizațiunii, resboiul, a început a cere victimele sale. Frații noștri de dincolo pusi în dur’a necesitate de a-și apera cu arm’a averea și esistenția, vocea caritatiei vine și reclamă ajutoriu și alinare. Cu câtu mai vertosu nu va reclama acesta sacra voce de la noi, unde ea este totu odată vocea sângelui pentru că ei sunt frații nostri?! Acela ce rămâne gemându, străpunsu și mutilatu pe câmpul de onoare, înceta de a mai fi dusmanulu cuiva. El devine obiectulu sacru alu caritatiei tuturor...vom putea remânea noi nepăsători față de cei mai de aproape ai noștri ce si-au expusu vietia pentru legea, onoarea și esistenția nemului românesc? Dacă ne aru lipsi orice legătură intimă, fie de sânge, fie de lege și cultură, înalta datoria a gratitudinei nu ne-ar putea lăsa un momentu să stămu nepăsători în fața acelu ce reclama îndatoririle caritație”¹⁸.

Comitetul condus de Diamandi Manole avea în componență următorii membri: N. T. Ciurcu casier, dr. Ioan Lapedatu secretar, Dimitrie Eociovici, Ioan Petricu, I. Stinghe, I. Lengheru, B. Baiulescu, parohul. Comitetul avea următoarele deziderate: a primi ofrande; a le transmite „societății române de cruce roșie din București”, dar și a da un raport public despre banii adunați. Comitetul fusese constituit la 15/27 mai 1877, prima listă de subscripție emisă de comitetul din Brașov, conținea 71 de semnături, în frunte aflându-se negustorul Dimitrie Stănescu cu o mie de lei aur¹⁹.

Același gen de comitete au fost înființate pe tot cuprinsul Transilvaniei. Maria Ilieșiu a avut inițiativa formării comitetului în Cluj, Elisabeta Pop Păcurariu în Năsăud, a coordonat activitatea acestui comitet de femei, care la fel ca și celelalte comitete colecta bani, materiale și produse sanitare. Revista *Familia* menționa: „Doamnele române din Năsăud au înființat încă la 3 iunie un comitet. La 11 iunie prin un caz din

¹⁶ Bologa 1941, p. 393.

¹⁷ *Biserica și școala* 1877.

¹⁸ *Telegraful Român* 1877a.

¹⁹ Netea 1976, p. 168.

partea domnului jude cercual, în limba maghiară, comitetul fu dizolvat. În urma acesteia, dna Elisabeta Pop Pecurariu a primit rolul gentil de colectantă particulară²⁰. Alături de aceasta s-a remarcat și Vilhelmina Mihalaș, amândouă colindând din casă în casă pentru strângerea ofrandelor.

Însă comitetele au avut o viață scurtă, fiind interzise de autorități. La sfârșitul lunii mai, primul ministru al Ungariei a emis un ordin către prefecți prin care pe motivul că Austro-Ungaria era neutră, prin aceste comitete se încălca neutralitatea astfel acestea erau desființate. Iudita Măcelariu, președinta comitetului sibian a fost înștiințată, despre această dispoziție prin care i se cerea să întrerupă activitatea comitetului. În Brașov a fost dată aceeași dispoziție, rezultând desființarea comitetului condus de Diamandi Manole. În scurt timp toate comitetele din Transilvania și Banat au fost interzise. Au urmat o serie de proteste în paginile ziarelor dar și către Ministerul de Interne. Dintre proteste s-a remarcat cel al Iuditei Măcelariu, care scrisese un memoriu cerând guvernului să revină asupra măsurii luate dar și pe cel al lui George Barițiu, care critica poziția autorităților. Împotriva măsurilor a reacționat și presa românească din Transilvania publicând diverse scrisori și apeluri²¹.

Lipsa comitetelor a fost suplinită de presa românească prin apeluri și anunțuri, a dirijat colectele de bani și pansamente pentru armata română. Au existat două locuri unde se centralizau sumele și materialele sanitare adunate, acestea fiind Sibiu prin Iudita Măcelariu și Brașov prin Diamandi Manole. Presa românească dedicase rubrici speciale campaniei de adunat bani și ofrande. Preponderente în această acțiune au fost județele din sudul Transilvaniei, care erau impulsionate și de existența celor două ziare de largă răspândire *Gazeta Transilvaniei* și *Telegraful Român*. Acestea au publicat recursul Iuditei Măcelariu dar și răspunsul primit de aceasta din partea comitetului suprem al comitatului Sibiu :

„Onorabilă Doamnă,

Despre ce cu provocare la dispozițiunea mea din 30 nr. 396/1877 în urmarea amintitei ordinațiuni ministeriale ve însciențiez oficiosu cu acea declarațiune, că precum în trecut așa și în anul acesta: adunarea ajutoarelor pentru răniții oricărei părți beligerante, că o faptă umanitaria spre alinarea dorerilor omenimei patimitoare este și a fostu permisă fără distingere de persoane-particulariloru pe întregul teritoriu alu tiei-cu acea unică condițiune:că de ore-ce cade în datorința autorității, că la oricare ajutoare-care în generalu totdeauna numai cu concessiune guvernială se poate efeptui-să se convingă despre aceea, că ajutorulu coadunatu se folosesce antr-adeveru spre scopulu menitiunei sale conformu vocii contribuitoriloru-contribuirile adunate la particulari, neinte de espedare suntu de a se aduce la cunoscintia autorității concerninte respective conspectulu originalu tot-deuna trebuie substernutu autorității.

Vă însciintiezu totu-odată și despre aceea, că nicăiri pe întregulu teritoriu alu tiei nu este permisă constituirea comitetelor de ajutorare”²². În continuare în articol se concluzionează „procesul de dizolvare deci este încheiat, comitetul de doamne de aici este disolvatu”.

Dar colectele în bani și ofrande la orașe au continuat datorită harnicelor femei din comitatele transilvănene dar și a contribuitorilor ca preoți, învățători, comercianți, funcționari, meseriași, țărani.

²⁰ Familia 1877a, p. 307.

²¹ Maior 1977, p. 45.

²² Telegraful Român 1877a, p. 172.

La Braşov a existat şi o acţiune a femeilor, desfăşurată în paralel cu cea a lui Diamandi Manole. Aceasta a fost condusă de Haretia Stănescu care se adresa femeilor române „din orice parte de loc, ca să se grăbească a contribui pe întrecute la alinarea durerilor acelor bravi fraţi ai noştri cari s-au dus să-şi verse sângele... pentru înălţarea naţiunii româneşti”²³. Iată lista cu contribuţii ale doamnelor transmisă prin Haretia Stănescu :”Doamnele: Hareti Stănescu 1 kilogram 500 gr. scama, 15 fâşii, 39 bandaje, 1 kil vată tăiată fâşii; Zoe Petricu: 210 gr. scama, 13 bandaje; Maria Bariţiu şi fiica sa Maria: 3 kil scama, 36 bandaje; Maria N. Ciurcu:1 kil scama, 22 bandaje; Maria Diamandi Manole: 2 kil. scama, 3 fâşii 48 bandaje; Octavia M. Stănescu:1 kil scama, 15 fâşii, 39 bandaje; Elena Baiulescu:1 kil. 460 gr. scama; Agnes Duşăiu: 1 kil scama, 26 fâşii; Anișoara Cristea Orghidanu: 1 kil scama”²⁴.

Femeile din toate comitatele transilvănene s-au mobilizat astfel, Elisabeta Pop şi Viorica Mihăilaş din Năsăud au intrat în fiecare casă însufleţind urmaşii grănicerilor de altădată. Ana Mărginean din Timişoara a colectat 150 florini. S-au evidenţiat Veturia Roman în Oradea, Eufrosina Circea şi Eugenia Pipoş în Alba Iulia; Anastasia Popescu în Făgăraş, Ana Filip în Abrud, Ana Tincu la Orăştie, Emilia Raţiu-Turda care a organizat o mare acţiune de colectare din tot Ardealul, fiind apoi decorată de către guvernul român cu „Crucea Elisabeta”, etc²⁵. Constatăm că la sate acţiunea mobiliza-toare a fost organizată de preotese, învăţătoare, ţărânci - exemplu Ana Gal din Abrud sat, Agapia Droc în Budiul de Câmpie, Aurelia Goga (mama poetului), Ana Brote²⁶.

Însă rezultate grandioase a avut Iudita Măcelariu, reuşind să adune un total de 3140 florini şi 3260 franci, dar şi pansamente şi alte obiecte necesare spitalelor din România. *Telegraful Român* a prezentat listele de subscripţie pe tot parcursul anului 1877. Sub titlul de „Ajutoriu pentru răniţi” din iulie, august sau „Continuarea contribuţiilor de obiecte pentru ostaşii români din România” sunt arătate liste care urmau a fi centralizate de Iudita Măcelariu. Exemplificăm: Anastasia Popescu şi Zinca Roman din Făgăraş prin Iudita Măcelariu; Elena Domnariu, Ana Moldovanu din Ocna Sibiului tot prin Iudita Măcelariu, acestea contribuieră cu obiecte²⁷. Existau apoi contribuţiile în bani care veneau din Arad de la Olga Missiciu şi Ana P. Florianu; dar şi din Ocna Sibiului de la Elena Harnoiu apoi obiecte de la Amalia Popa, Catinca Tipeiu, Susana Brote. La ţară se evidenţiază Anna Zaslo, preoteasă în Seleuşiu, Maria Ştefanu din Şercaia au contribuit cu obiecte.

Manifestări cu ocazia căderii Plevnei au avut loc la Baia de Criş şi Câmpeni, organizate de învăţători şi preoţi, din cele două localităţi unde participanţii au sărbătorit pentru victoria României. Acţiunile de solidaritate au avut loc atunci în zona Munţilor Apuseni, cuprinzând o arie largă a judeţului Turda. Turdenii au participat direct la efortul de război prin combatanţi şi personal medical, care trecând munţii s-au înrolat în armata României. Ca şi ceilalţi locuitori ai Transilvaniei, turdenii au răspuns cu entuziasm apelurilor publicate în *Gazeta Transilvaniei*, *Telegraful Român* dar şi revista *Familia*, organizând o serie de colecte băneşti. Alexandru Lebu, din Cacova a început acţiunea²⁸ în iunie 1877. Concomitent, soţia sa Maria Lebu a strâns ofrande materiale de la 15 femei din comună. S-au mai remarcat Alexandru Vlăsa din Deleni şi Dumitru Cosma din Feiurd.

²³ *Familia* 1877b.

²⁴ *Telegraful Român* 1877b, p. 198.

²⁵ *Familia* 1877 a, p. 306.

²⁶ *Familia* 1877c, p. 368.

²⁷ *Telegraful Român* 1877c.

²⁸ Abrudan 1978, p. 151.

În fruntea mișcării însă s-a situat Emilia Rațiu, soția avocatului Ioan Rațiu aceasta punând bazele centrului de colectare din Turda. Pentru a-și face cunoscută acțiunea o prezintă, printr-un anunț în *Gazeta Transilvaniei*: „Eu încă am deschis liste de subscriere și adun bani, scame, pentru răniții români”. Recomanda ca fiecare femeie trebuie să se grăbească cu oferte în bani, scame și alte pânzării și a le înainta Crucii Roșii din București²⁹. Apelul a avut efect asupra locuitorilor români de la orașe și sate, astfel că femei, preoți, învățători, mergeau cu listele de subscripție din casă în casă. Au fost organizate colecte în Ceanu Mic (înscrise 93 persoane pe listele de subscripție); în localitatea Sând, se organizează o colectă. Emilia Rațiu organizează în Turda împreună cu medicul Teodor Rece, Alexandru Romanțai și Aurelia Filipescu trei colecte pentru răniți, contribuțiile fiind de la 95 persoane³⁰. În octombrie Emilia Rațiu a organizat o colectă în Iara. S-au mai organizat colecte în Șăulia de Câmpie, apoi Ghirișu Arieșului - preotul George Suciuc ocupându-se de aceasta, adunând de la 51 de persoane, în același timp Vasile Pinteș din același sat a strâns ofrande de la 43 persoane, constând în 6,500 kg scamă, ștergare, cearceafuri, 5 m de pânză. Învățătorul Remus Orbeanu din Pogăceaua de Câmpie a făcut și el colecte în rândul sătenilor; colecte au mai fost organizate în Trittenii de Sus și Trittenii de Jos, apoi la Ticudu de Câmpie, unde activase cu succes Victoria Maurițiu.

Emilia Rațiu a organizat în ianuarie 1878 la Turda, o loterie cu lucru de mână al femeilor implicate în colecte și donate de ele însele scopul fiind de a le valorifica, suma adunată fiind de 150 lei, care au fost trimiși Crucii Roșii din România³¹. Contribuțiile bănești donate de locuitorii ținutului Turda, în sprijinul răniților români din Războiul de Independență au însumat 400, 38 florini și 597 lei. Aceștia li se adăugau ofrandele materiale donate de 225 locuitori. Pentru toate acestea Emilia Rațiu a fost una dintre transilvănențele decorate de guvernul român. Astfel a primit „Crucea Elisabeta”, „Crucea de aur” și „Medalia Jubiliară”. O mică incursiune în biografia Emiliei Rațiu ne va arăta traiectoria acestei reprezentante de frunte a emancipării femeilor din Transilvania. S-a născut la Brașov în 1846, tatăl fiind Dumitru Orghidan, preot la Brașov. Acesta i-a oferit o educație aleasă completată de-a lungul anilor. S-a căsătorit la vârsta de 16 ani cu avocatul Ioan Rațiu, în 1862, stabilindu-se la Turda. Preocupările de emancipare a femeilor au condus-o spre organizarea unei reuniuni a femeilor din Turda, înființată la sfârșitul lui 1880, „Societatea de lectură a femeilor din Turda”. Însă activitatea pe care a desfășurat-o în a doua parte a anului 1877, când s-a implicat în colectele din zona Turda, punând bazele centrului de colectare, inițiind colecte în satele din împrejurimi, a fost cea care a propulsat-o alături de celelalte luptătoare pentru drepturile naționale³².

Nordul Transilvaniei, cu Sălajul unde locuitorii românii au urmărit cu mult interes evenimentele politice implicându-se în acțiunile de solidaritate cu românii din România, prin colecte de bani și obiecte. Cu această ocazie au fost organizate adunări și întruniri în casa lui Alimpiu Barbulovici din Șimleul Silvaniei, Teodor Pop de Ortelec, Vasile Pop din Zalău³³. În 13/25 mai 1877 s-au întrunit la Zalău conducătorii mișcării naționale locale: Gheorghe Pop de Băsești, Emeric Pop de Băsești, Vasile Pop, Gavril Trifu, Valentin Pop, care au dezbătut problema colectelor și sprijinului pe care urmau

²⁹ Abrudan 1978, p. 152.

³⁰ Abrudan 1978, p. 153.

³¹ Abrudan 1978, p. 154.

³² Glodariu 1980, p. 253-254.

³³ Abrudan 1987, p. 310.

să-l acorde răniților români. Atunci s-a hotărât începerea și desfășurarea acțiunii pe trei centre: Zalău, Șimleu Silvaniei și Cehu Silvaniei. Responsabilități pentru acestea aveau: Emilia Pop în Zalău, Maria Barbulovici în Șimleu, iar Gheorghe Pop în Cehu Silvaniei³⁴. Alimpiu Barbulovici, vicarul protopopiatelor din Țara Silvaniei, a făcut apel clerului din subordine pentru strângerea de ajutoare pentru răniți. Soția sa Maria, viitoare membră fondatoare a Reuniunii femeilor sălăjene, mai apoi președintă a acesteia, primise însărcinarea prin care se angaja că va aduna ofrande pentru ostașii români răniți. Rezultatul colectelor sale a luat drumul Societății de Cruce Roșie din România.

Maria Barbulovici (1840-1896), alături de tânăra Elena Pop dar și de Emilia Pop, se evidențiază prin activitatea depusă în adunarea de ofrande. Cu o experiență importantă în activitățile pe tărâm obștesc, fiind membră fondatoare a Astrei, din 1861, s-a implicat puternic în acțiunile de colectare desfășurate la început în Șimleul Silvaniei, aflându-se în fruntea Centrului de Colectare. Acesta fusese înființat în iunie 1877 dar din cauza măsurilor restrictive impuse de autoritățile austro-ungare activitatea propriu-zisă a avut un caracter restrâns³⁵. Spre sfârșitul anului 1877, Maria Barbulovici luând legătura cu intelectualii din localitățile Țării Silvaniei, a reușit să adune contribuții bănești din următoarele așezări: Ahiul Șimleului, Cizer, Crasna, Drighiu, Fizeș, Giumelciș, Halmășd, Mal, Pria, Siciu, Șimleu Silavniei, Stârciu, Lerede, Valcău Românesc, Valcău Unguresc totalul fiind de 37 florini de aur, trimiși la rândul lor Societății de Cruce Roșie din România. Nu au lipsit nici ofrandele materiale - comprese, bandaje, feși, scamă, pânză și rufărie.

În Zalău după tergiversări colectarea de ofrande pentru răniți începuse în noiembrie 1877. Emilia Pop, viitoare membră fondatoare a Reuniunii femeilor sălăjene, a înființat în locuința sa un atelier pentru preparat scamă; aici se adunau bucăți de pânză, pe care împreună cu alte femei le-a transformat în 2700 kg de scamă, bandaje, feși, triunghiuri de pânză, comprese, rufărie și pânză, comprese. Împachetate au fost trimise Societății de Cruce Roșie din București, prin Diamandi Manole, conducătorul centrului de colectare Brașov³⁶.

Elena Pop (1862-1940), fiica lui George Pop de Băsești, în vârstă de numai 15 ani și-a început activitatea în Cehu Silvaniei, îndrumată de tatăl ei, în august 1877. Născută în 26 august 1862, în Băsești, fiind a doua fiică a lui George Pop de Băsești și a Mariei Lemeny. Sora sa Maria Carolina, născută în 1861, moare la 16 ianuarie 1862. Cursurile primare au fost începute la Cluj, iar din toamna lui 1873 este trimisă cu mătușa sa Elena la Budapesta, la Colegiul Santa Maria, unde învățau peste 400 eleve. Institutul era condus de Ioana Schreiber, e femeie foarte cultă care vorbea 6 limbi străine (maghiară, germană, franceză, engleză, italiană și latină)³⁷. Aici a beneficiat de o educație excepțională, corpul profesoral fiind compus din profesoare de origine franceză și engleză, dar și renumiți oameni de știință - renumiți profesori ai universității din Budapesta, exemplu fizicianul Iedlik. Educația muzicală și-o desăvârșeau ascultându-i în acest institut pe Franz Liszt, Adelina Patti, Sofia Menter³⁸. A urmat și studii lingvistice și muzicale. În vacanțele de vară era ajutată în descifrarea tainelor literaturii de către tânărul Petre Dulfu, originar dintr-o localitate apropiată de Băsești. Faptul că

³⁴ Abrudan 1987, p. 311.

³⁵ Abrudan 1987, p. 320.

³⁶ Abrudan 1987, p. 311.

³⁷ Georgescu 1935, p. 30.

³⁸ Georgescu 1935, p. 31.

George Pop de Băsești era abonat la toate revistele românești, ca *Familia*, *Amicul Familiei*, *Observatorul* și *Gazeta Transilvaniei*, i-a oferit deschiderea spre adevăratele deziderate ale transilvănenilor, astfel că acum înțelegem implicarea ei în mișcarea de colectare a fondurilor și materialelor. A adunat o sumă de 193,60 florini, dar și scamă în cantitate de 12,650 kg. Acestea au fost expediate pe adresa Iuditei Măcelariu din Sibiu, urmând a fi trimise Crucii Roșii, din București. Elena se afla atunci acasă în vacanță, când alături de părinții ei a început să activeze în mișcarea națională de solidaritate cu România, în Războiul de Independență. Astfel a întocmit listele de subscripție și a făcut colecte bănești în satul natal. Apoi s-a deplasat în satele din împrejurimi, unde a strâns ajutoare din Asuaju de Jos, Băița, Bârsău de Sus, Bârsău de Jos, Giurtelecu Hododului, Ludoș, Oarța de Jos, Sălsig și Cehu Silvaniei. A depus două liste de subscripții, unde figurează 58 de persoane³⁹. A desfășurat o bogată activitate culturală, pentru emanciparea românilor ardeleni, continuând-o apoi cu activitatea din perioada când era președintă a Reuniunii femeilor române din comitatul Hunedoara. Recunoașterea meritelor sale pentru acțiunile din timpul Războiului de Independență, a fost medalia „Elisabeta”, ea fiind printre cele 12-15 românce trecute pe lista întocmită de Alexandru Odobescu, pentru guvernul României prin care acesta recompensa eforturile desfășurate de transilvăneni în timpul Războiului de Independență.

Veronica Liscan (1857-1932), născută în comuna Leșul Ilvei, venită prin căsătorie în comuna Cizer din Sălaj, a răspuns cu mult entuziasm apelului adresat de Maria Barbulovici, începând să adune bani, și ofrande materiale - pânză, rufărie, comprese, feși, bandaje, pe care prin centrul de colectare de la Sibiu, al Iuditei Măcelariu le-a trimis Crucii Roșii din București. A scris poezie și a publicat în periodicele *Unirea* și *Gazeta de Duminică*. A continuat să activeze în mișcarea de emancipare națională⁴⁰.

În 1878, doamnele din România și Transilvania au fost recompensate cu medalia „Crucea Elisabeta”. Din Transilvania au fost decorate următoarele: Iudita Măcelariu, Eugenia Munteanu, Elena Popovici, Elena Pop, Emilia Rațiu, Zinca Roman, Iulia Rotariu, Ariti T. Stănescu, Cecilia Stănescu, Eufrosina Cârlea⁴¹.

Populația românească din Transilvania, Banat și Crișana a fost receptivă la apelurile difuzate prin intermediul presei românești. Revista *Familia* apoi *Telegraful Român* și *Gazeta Transilvaniei* au contribuit la propagarea apelurilor comitetelor organizate dar și a celor din partea persoanelor particulare implicate în colectarea de bani și bunuri pentru soldați.

Bibliografie

Abrudan 1978	– Paul Abrudan, <i>Turda, centru al solidarității cu România în anii războiului pentru independență 1877-1878</i> , în <i>Potaissa. Studii și Comunicări</i> , I, 1978, p. 149-154
Abrudan 1987	– Paul Abrudan, <i>Solidaritatea Sălajului cu România în Războiul pentru Independență din 1877-1878</i> , în <i>Acta Musei Porolisensis</i> , XI, 1987, p. 309-322

³⁹ Georgescu 1935, p. 319.

⁴⁰ Georgescu 1935, p. 322.

⁴¹ *Familia* 1878, p. 602.

- Bologa 1941 – Valeriu Bologa, *Ajutorul românilor ardeleni pentru răniții războiului independenței*, în *Transilvania*, nr. 5-6, 1941, p. 390-393
- Biserica și școala* 1877 – *Biserica și școala*, 24 mai/9 iunie 1877
- Familia* 1877 a – *Familia*, nr. 26, 26 iunie/8 iulie 1877, p. 311
- Familia* 1877 b – *Familia*, nr. 27, 5 iulie/15 iulie 1877, p. 319
- Familia* 1877 c – *Familia*, nr. 31, 31 iulie/12 august 1877, p. 368
- Familia* 1878 – *Familia*, nr. 94, 10 decembrie/22 decembrie 1878, p. 602
- Faur 1977 – Viorel Faur, *Familia, corespondențe de la Plevna*, Timișoara, Facla, 1977
- Glodariu 1980 – Eugenia Glodariu, *Emilia Rațiu, reprezentantă de seamă a mișcării femeilor din Transilvania*, în *Potaissa. Studii și Comunicări*, II, 1980, p. 253-254
- Georgescu 1935 – Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești. 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*, Oradea, Astra, 1935
- Maier 1977 – Liviu Maier, *Transilvania și războiul pentru independență (1877-1878)*, Cluj-Napoca, Dacia, 1977
- Oprișiu, Mariș 1996 – Mircea Oprișiu, Ioan Mariș, *Mic dicționar cu personalități care s-au născut, au trăit și au creat, ori au avut legături cu meleagurile sibiene*, fascicolul I, (A și B), Sibiu, Colecția Biblioteca Astra, 1996
- Netea 1976 – Vasile Netea, *Spre unitatea statală a poporului român*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976
- Telegraful Român* 1877 a – *Telegraful Român*, nr. 45, 2/14 iunie 1877
- Telegraful Român* 1877 b – *Telegraful Român*, nr. 49/23 iunie/5 iulie 1877, p. 198
- Telegraful Român* 1877 c – *Telegraful Român*, nr. 72, 11/23 septembrie 1877

Transylvanian women and the Independence war

Abstract

The paper has the purpose to put into spotlight the importance of Romanian population from Transylvania, supporting Romanian army during the Independence war. The magazines, like *Familia*, *Telegraful Român*, played an important part in spreading the words to the Romanian population, who formed women committees. As a support of Romanian army there were many Transylvanian volunteers who have been enlisted in Romanian army. The women committees have been organized in all Transylvanian counties after the appeals have been propagated in the magazines. The women's committees were involved in fundraising for Romanian army.